

ד. ג. זמני היום

42. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן סב
43. שולחן ערוך הרב פסקי הסיודור סדר הכנסת שבת
44. גמרא שבת קיח: "ואמר רבי יוסי יהא חלקי ממכניסי... וממוציאי שבת בציפורי" עם רש"י
45. ספר אבן האזל ח"ח פ"א מהל' ק"יש ס"ק י"ט
46. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן צז
47. ספר מועדים וזמנים לר' משה שטרנבוך ח"ב סי' מ"ד "ועכשיו נביא... היטב בכ"ז"
48. גמרא ברכות כו. : המשנה שם עם רש"י
49. רבינו יונה ד"ה תפלת המנחה (דפי הרי"ף יח.)
50. גמרא זבחים נו. – נו: "אמר רב יצחק...אי אתה מקריבו" עם רש"י
51. תוספות זבחים נו. ד"ה מנין
52. שאגת אריה סי' יז
53. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סימן רלג : א
54. משנה ברורה סימן רלג ס"ק יד
55. שער הציון סימן רלג ס"ק יח
56. ביאור הגר"א אורח חיים סימן רסא ד"ה שהוא ג'

42. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן סב

זמני שקיעה, בין השמשות וצאת הכוכבים בע"ה כ"ה שבט תשל"ט. מע"כ חתני אהובי כבני הרב הגאון ר' משה דוד בן מחותני האהוב הגאון ר' יצחק אייזיק טענדלר שליט"א.

הנה כאשר אנחנו לא שייך שיהיה לנו הכרעה בדברי רבותינו הראשונים אף כשיש קושיות על איזו שיטה לכן ודאי יש לנו להחמיר בענין זמני השקיעה וצה"כ = וצאת הכוכבים = כחומר שתי השיטות וכן היינו נוהגין במקומותינו, וכ"ש שיש להתנהג כן בכאן אמעריקא / אמריקה / שנתקבצו כאן מכל המדינות ויש בכל עיר ועיר מערים הגדולות וכ"ש בנוא יארק וברוקלין שאיכא הרבה מכל מקום ומקום שמהראוי להחמיר, אף שנימא דליכא לא תתגודדו מטעם שהוא כשתי בתי דינים בעיר אחת, שמ"מ אפשר לבא תקלה מזה במדינה זו ביותר שהעניות בתורה הוא כמעט ברובא דרובא, ויש אפילו אצל ת"ח במדינה זו שלא שייכי לעניי הוראה אף לא לשאול אותם במסכתא דכלה וכדומה וכ"ש בענייני חמורים אלו, ודאי יש להחמיר כשתי השיטות, דהיינו דבערב שבת אסור לעשות מלאכה מתחלת השקיעה מדין ספק דאורייתא באיסור סקילה וגם נהגו להחמיר בשביל תוספת שבת ובשביל שיטת היראים שהג' רבעי מיל הוא קודם התחלת השקיעה שהביא בהמ"ר ס"פ במה מדליקין שלכן יש שנוהגין להדליק הנרות כרבע שעה ויש כשליש שעה ויש גם כחצי שעה כדאיתא במ"ב סימן רס"א ס"ק כ"ג, ובמקומותינו נהגו שליש שעה דג"כ כבר יצאו בזה כל השיטות שכתב בשה"צ אות כ"א דהוא אף כשנחשוב המיל כ"ד מינוט / רגעים / וגם תוספת שבת ע"ז, וכן ראוי להנהיג. ובמוציאי שבת צריך להמתין עד ע"ב מינוטן אחר השקיעה ולהחמירין ביותר הוא עד צ"ב מינוטן כהסובר דכ"ד מינוט הוא שיעור מיל.

אבל הא לענין זה אין כל המקומות שוין דתלוי זה בהאופקים כדאיתא בהגר"א סימן רס"א ובמ"ב שם ובבאור הלכה ובעוד מקומות והוא בין לקולא בין לחומרא, ולכן בפה אמעריקא בעירנו נוא יארק וכן נוא דזירוזי וכל מקומות הקיץ בהרים שבאלו מקומות הייתי בעצמי, אבל כפי ששמעתי כמעט רוב ערי אמעריקא הוא כן, אשר כחמשים מינוט אחר שקיעה כבר כל השמים מלאים כוכבים והוא חשך כבאמצע הלילה ולא פחות מבמקומותינו ביוראפ אחר ע"ב מינוט ויותר, שא"כ לפי עצם הדין לענין המחלוקת דהגאונים צריך לחלק החמשים מינוט לט"ז חלקים כמספר ט"ז רבעי מיל שכל חלק הוא שלשה מינוט ושמיניתי, ויהיה תשעה מינוט הראשונים ויותר מעט ביה"ש = בין השמשות = דהוא ספק יום ספק לילה לשיטת הגאונים שסובר כן הגר"א, ותשעה מינוט האחרונים ויותר מעט ביה"ש לר"ת ודעימיה שהוא ספק יום ספק לילה, ושליש ואחד מינוט ויותר מעט הוא להגאונים לילה ודאי ולר"ת ודעימיה יום ודאי.

ולפ"ז יש להתיר במוציאי שבת לאחר חמשים מינוט לאלו שממהרין לאיזה צורך, ואף בלא צורך אין חיוב למחות, אבל לכתחלה מן הראוי לאחר יותר מן הדין אף שכבר מותר כדאיתא בב"ח ריש סימן רצ"ג ובפמ"ג במשבצות שם ובמ"ב סק"א, שלכן מהראוי גם כאן להמתין עד הע"ב מינוט. וכ"ש לבני תורה ויראי השי"ת יש להם לחכות ע"ב מינוט כמו שהורגלו במקומות דיראפ אף שכאן אין צורך לזה מדינא. אבל אף לבני תורה ויראי השי"ת אין להם להחמיר בכאן עד אחר צ"ב מינוט אף שביוראפ נהרו הרבה אף לאחר חשבון דהע"ב מינוט שהוצרכו להמתין מצד האופק דשם ומצד שעות זמניות משום שהחמירו כהסוברין דהמיל הוא כ"ד מינוט, דכיון שכאן מדינא כבר אין לחוש אחר חמשים מינוט **ולענין** אבלות שהלכה כדברי המיקל יש להקל כשיטת ר"ת אבל נראה שהוא רק עד ארבעים מינוט ויותר מעט בנוא יארק, אם הספיקו לישוב מעט על הקרקע או להסיר המנעלים עלה לו ליום ממספר השבעה, אבל תשעה מינוט ויותר האחרונים שלהגאונים הוא כבר ליל יום האחר בודאי ולר"ת הוא ג"כ ספק ליל יום האחר אין למנות אלא מיום השני.

ולענין מילה הנה בעצם כיון שיש עכ"פ ספק מתחלת השקיעה שמא הוא לילה דהא להגאונים הוא ביה"ש שהוא ספק לילה שהוא יום האחר מן הראוי למולו ליום השמיני מיום המחרת וכ"ש כשהיה זה אחר שקיעה דיום השבת שיש למולו באחד בשבת, אבל יש גם טעם בנוולד בג' רבעי מיל ראשונים שלר"ת הוא ודאי יום שיש למול לדידה בודאי לשמיני מיום הראשון ולהגאונים הוא נמי ספק יום, שאף שסי"ס = ספק ספיקא = גמור לא הוי משום שחד ספק הוא עכ"פ אם נולד ביום הראשון או נולד בלילה שהוא יום השני, הנה השי"ך בסימן ק"י דיני ס"ס אות י"א הביא מתה"ד דהיכא דחסק הראשון מתיר יותר מן השני הוא בדין ס"ס וכן מסיק להלכה באות י"ב והביא ראייה לדבריו מסתם כלים של נכרים אינן בני יומן שאין אוסרין / שו"ע יו"ד / בסימן קכ"ב סעי' ו' שהוא מטעם ס"ס ספק לא נשתמשו בו היום ואת"ל נשתמשו בו היום שמא נשתמשו בדבר הפוגם או שאינו נו"ט = נותן טעם = דקשיא דשם אחד הוא מטעם דנו"ט לפגם מותר אלא ודאי דה"ט דספק הראשון דשמא לא נשתמש בו היום הוא מתיר יותר דפוגם בכל תבשיל וספק השני שמא נשתמש בו בדבר שפוגם או אינו נו"ט לתבשיל זה, שא"כ חזינן דפסק השי"ך כמותו וכן פסק בכללי ס"ס בקצרה, ומלשון תה"ד הוא כמפורש דלאו דוקא כשספק הראשון מתיר יותר דה"ה כשספק השני מתיר יותר,

דהרי כתב והובא זה גם בש"ך ואף לפי דבריו ל"ד לסי"ס דידך דהתם הספק האחרון אינו מוסיף ומתיר כלום יותר מן הראשון וכך הראשון יותר מן האחרון, שלכן נראה שגם בש"ך הוא לאו דוקא, והרי גם הספק שמא הלכה כר"ת הרי הוא מתיר יותר דהוא יום ודאי עד משך זמן ג' מיל ורביע וספק דשמא ג' רבעי מיל הראשונים שהוא ביה"ש = בין השמות = גם להגאונים הוא יום הוא מתיר פחות שלכן אף אם נתחיל מספק דביה"ש דג' רבעי מיל הראשונים הוא יום הוא ספק הראשון נמי הוא ס"ס מטעם דספק השני דשמא הלכה כר"ת דהוא יום ממש עד אחר ג' מילין ורביע לפי"מ שכתבתי דליכא חלוק בזה, אבל בעצם ספק הראשון הוא שיטת ר"ת משום דלדידה ליכא עדיין שינוי כלל שלכן מספק זה צריך להתחיל והוי זה גם ספק הראשון, ומה שלנו אין נוגע ב' הספקות אלא לילד זה, דבכה"ג משמע שהרי משה מוורמיזא סובר דילדה זכר ונקבה הוא בשם חד ספקא מאחר דאינו נוגע להנקבה אלא רק להזכר אף הספק דכבר ילדה, ובהא אולי גם התה"ד יודה דהא הוא רק ילד אחד אף לא נקבה עמו דכיון דהספק איכא גם על הנקבה אף שאינו נוגע לדינא סובר התה"ד דלא נחשב שם אחד כדכתב השדך בטעם תה"ד, אינו כלום דהא ודאי נוגע זה לעוד ילדים שנולדו עתה בעולם בזמן מאוחר קצת שלהגאונים כבר הוא לילה דיום השני ולר"ת הוא עדיין יום ממש שהוא זמן שני מילין וחצי שיש לתלות שודאי איכא בעולם ואף אם נולדו רק נקבות סגי להחשיבו לתה"ד לספק שמא הלכה כר"ת שמתיר יותר מספק האחר, ואף שאנו לא ידענן היכן הם מ"מ הספק דהלכה כר"ת הא מתיר עכ"פ גם אותן שיש להחשיב שספק זה הוא מתיר יותר שזה עושה שלא יתחשב לשם אחד לתה"ד והש"ך שפסק **אבל** מ"מ לענין למול בשבת אולי משום חומרא דשבת יש להחמיר שלא למול בשבת משום שהגר"א והגר"ז הסכימו לשיטת הגאונים והם בתראין, אבל עכ"פ אלו הרוצים לסמוך ע"ז אף בשבת אין למחות בידם. **ולענין** הפסק טהרה אם היתה אנוסה ולא יכלה לעשות בדיקת הפסק טהרה עד אחר השקיעה יכולה בג' רבעי מיל הראשונים מטעם הסי"ס שלכן בכאן נוא יארק וכדומה הוא רק עד תשעה מינוט מתחלת השקיעה. **לענין** גמר תעניות דרבנן יש להקל למי שקשה לפניו להתענות שיאכל אחר ג' מילי ורביע שהוא בכאן אחר מ"א מינוט, ויתפלל ערבית קודם ואם הצבור חוששין לשמא יש מי שקשה לפניו להתפלל ערבית באופן שיגמרו אחר מ"א מינוט ואז מי שלא קשה לפניו להתענות יחכו עד חמשים מינוט ומי שקשה לפניו יאכל אחר מ"א מינוט וקריאת המגילה יתחילו אחר חמשים מינוט ומי שקשה לפניו כשהוא בחול שהתענו יאכל מעט קודם קריאת המגילה. **חצי** היום קבלתי מאבי מורי הגאון זצ"ל דלעולם הוא שוה כדכתבתי בתשובה באג"מ או"ח סימן כ"ד והארכתי יותר בח"ב סימן כ' שהבאתי שמוכרח כן לרש"י עירובין דף נ"ו ע"א ד"ה זהו פני צפון וכמדומני שכן סובר גם הגר"א אבל חצאי היום אינם שוים ודיני בקר כק"ש ותפלה בחשבון אורך וקוצר השעות בחצי הראשון של היום ודיני ערב כמנחה וחשבון פלג המנחה הוא בחשבון אורך וקוצר חצי השני של היום. חותנך אוהבך בלוי"ג, משה פיינשטיין.

43. שולחן ערוך הרב פסקי הסידור סדר הכנסת שבת

מאד מאד צריך לזיז בהדלקת נרות להדליק קודם שקיעת החמה שקיעה הנראית דהיינו בעוד השמש זורח בראשי האילנות בשדה בארץ המישור שאין שום הר במערב או בראשי גגים הגבוהים בעיר ולא לעשות אח"כ שום מלאכה כלל כדי להוסיף מחול על הקדש מעט כי אחר סילוק וביאת האור מראשי האילנות וגגים הגבוהים בכמו ד' חלקי ששיים משעה (שקורין מינוטין) אזי היא שקיעה האמיתית שהוא סילוק וביאת האור מראשי ההרים הגבוהים שבא"י.

44. גמרא שבת ק"ח: "ואמר רבי יוסי יהא חלקי ממכניסי... וממוציאי שבת בציפורי" עם רש"י

ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בצפורי.

רש"י שם

ממכניסי שבת בטבריא - מפני שהיא עמוקה, ומחשכת מבעוד יום, וסבורין שחשכה, וממוציאי שבת בצפורי - שיושבת בראש ההר, ובעוד כשהחמה שוקעת נראית שם אור גדול, ומאחרין לצאת.

45. ספר אבן האזל ח"ח פ"א מהל' ק"ש ס"ק י"ט

והנה ראיתי להעתיק כאן מה שכתבתי בענין זה לידיד הגר"מ טוקצינצקי שליט"א. (יט) מה שחמך בענין המקומות הגבוהים והמקומות הנמוכים אם צריך לחשוב כמו מישור, ופשוט אצלו שמקומות הגבוהים אם צריך לחשוב כמו מישור, ופשוט אצלו שמקומות הנמוכים הוי כמו הפסק חומה, ומקומות הגבוהים מסתבר לו שאין מנכין הגובה, ומפרש הא דארי"י בשבץ ק"ח: יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בצפורי, שעיקר השבח הוא על טבריא העמוקה, אבל בבני ציפורי הוא מעיקר הדין. והנה אף שסברתו אולי יש לה מקום, אבל מכיון שהביאור בגמ' קשה מאד ומפשטות הגמ' מוכח דבין ציפורי בין טבריה להחמיר, דאל"ה ל"ל להזכיר ציפורי כלל, ואין לומר שהכונה מכניסי שבת בטבריא שהם מוציאים שבת בצפורי, פי' אלה שהולכים מטבריא לציפורי, וכמ"ש הר"י מיג"ש שהם בתחום אחד, ובני טבריא לבדם אינם יכולים לשבח דאף שמחמירים בכניסתו מקילין ביציאתו, הנה זאת א"א לו לומר דלשיטת מעכ"ת שבטבריא צריך מדינא לנכות העמק א"כ בודאי לא חללו שבת ובודאי אמרו לכם חכמים לנכות העמק במוצ"ש, ועוד דגירסתנו היא וממוציאי שבת, ולפי"ז הי' צ"ל וממוציאי שבת, וע"כ הכונה היא חלקי מזכות המכניסים בטבריא ומזכות המוציאים בצפורי, ומעתה אף דלכאורה סברתו נכונה איננה מוכרחת כלל, והלא במגדל או גבעה עשויה ע"י בני אדם או בשובת באוירון רואה אני שגם דעת כתר"ה שמנכין הגובה, (וכן גם מסתבר בסברא שא"ל דבמקום אחד יהיה למטה שבת ולמעלה עדיין חול) וא"כ אינו מוכרח גם בהר הנברא ביד"ש שיהי' שונה דינו ממגדל או גבעה העשוי בידי אדם, ובכלל אינני מכיר בהחילוק שמחלק בין עומק שמנכין מדינא את כיסוי ההרים לבין גובה שמדינא אין לנכות את הגובה, ולדעתי כשם שבגובה מתאחרת החמה לכסות כך גם בעמק ממהרת להתכסות ואם החליט בעומק שאין להתחשב עם הכיסוי מדינא כך גם בגובה אין להתחשב עם הגובה, ואולי נאמר לחלק בין מקום שההפרש קטן לבין מקום שההפרש גדול, אם אפשר לעלות ולירד (בזמן ההפרש שיש בין המישור לאותו המקום) ממנו למישור לפני השבת או בסוף השבת חושבים שם כמו המישור ואם א"א לעלות בזמן ההפרש אפשר שאין מנכין, ואולי יש גם להסביר עפ"י מש"כ הר"י מיג"ש דטבריא וציפורי אין ביניהם תחום שבת, ואין זה דומה לבבל שהיא עמוקה ונכסה שם השמש קודם כדאיתא בירושלמי פ' תפלת השחר שאין דנין אלא לפי מה שהוא שם באותו מקום (עיי"ש פי' ספר החרדים) ורק טבריא וציפורי שאין ביניהם תחום שבת צריך להביט מדינא על מקום הממוצע, ואין תימה גם אם נאמר שהגבול בזה הוא תחום שבת אף שתחומין

דרבנן), עכ"פ מכיון שמשמעות דברי ר' יוסי היא שמעיקר הדין מנכה את הגובהואת העומק, א"א להחליט שאין לנכות בדבר הנוגע לחילול שבת דאורייתא.

46. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן צז

בענין **טבריא** וציפורי להכנסת והוצאת שבת ז' מרחשון תשי"ג. מע"כ ידידי הרה"ג מוה"ר בנימין זאב צוקער שליט"א שלו וברכה.

הנה במקום שיושב כת"ר שהוא לא רחוק מנוא יארק/מניו יורק/ ומ"מ נשתנה השקיעה מפני ההר שבמערב ונראית השקיעה ערך עשרים מינוט קודם וגם בעירו גופה יש מקומות משתנים לפי העומק ולפי הקורבה לההר איך לדון שם לענין שבת ויו"ט לכניסה וליציאה. ולכת"ר משמע מהא דטבריא וציפורי שהיו תוך תחום אחד ומ"מ היו מקדימין בטבריא ומאחרין בציפורי בין בכניסת השבת בין ביציאת השבת כמפוי בשבת דף קי"ח אלמא דמשתנה הדין אף שהוא בשביל עומק וגובה ההרים והמקומות סמוכים.

אבל עיי"ש ברש"י שכתב ממכניסי שבת בטבריא מפני שהיא עמוקה ומחשכת מבעוד יום וסבורין שחשכה וא"כ מפורש שרק סבורין שחשכה ולא שהאמת כן אלא דמדינא עדיין אף להם אינו שבת רק שמחמירין מחמת שסבורין שחשכה כדי שלא יבואו להקל כחשכה ממש משום שלא ניכר כ"כ. אך לכאורה תמוה דא"כ במו"ש הי"ל להחמיר שלא יעשו מלאכה כזמן דציפורי, וגם עיין בפ"י ר' נסים גאון שכתב דטבריא שהיתה נמוכה היו יושביה מקבלין עליהם השבת משקה"ח אצלם ושקיעתה לשם קודם שקיעתה במקומות הגבוהים ומי שמקבל עליו באותה השעה הרי עשה סיג לעצמו והוא משובח מן היושבין במקומות הגבוהים, א"כ מפורש ג"כ שהוא רק סיג להיושבים בטבריא והוא משובח מיושבי מקומות הגבוהין, ואיזה חשיבות שייך בזה הא לכל אחד עצם הדין כבמקומו, וכן איתא בדבריו גם למוצאי שבת בציפורי שמאחר שם פני המזרח להכסיף היו מקבלין עליהן שימור השבת עד שמכסיפין פני המזרח התחתון והעליון ולפיכך הן משובחין בזה הענין יותר מאנשי טבריא, משמע שהוא רק חומרא וסיג דאל"כ איזה שבח שייך בזה.

ולכן הנכון לע"ד דמדינא אינו כלום מה שבשביל שההר מסתיר השמש להחשיבה כנשקעה למקום הזה כמפורש ברש"י, אבל זהו רק לענין השקיעה שזה תלוי במה שנכנסת בעובי הרקיע עיין בפסחים דף צ"ד ובתוס' שבת דף ל"ה וזבחים דף נ"ו ולא לענין צאת הכוכבים דזה תלוי בראיית כוכבים וכיון דנראין באותו המקום ג' כוכבים בינונים הוי לילה אף שהוא מצד החשכה שבא בכאן מההר. ולכן לדינא היה צריך להיות בטבריא הכנסת שבת כמו בציפורי והוצאת שבת לענין השקיעה ג"כ כציפורי, אבל לענין צאת הכוכבים היה קודם תיכף כשנראו ג' כוכבים בינונים בטבריא אף שלא נראו עדיין בציפורי תרווייהו לקולא. אך הוא דוקא כשלא נמשך זמן השקיעה בציפורי יותר מראיית ג' כוכבים בינונים בטבריא, דאם היה נמשך יותר לא היה אפשר להחשיב לילה כיון דיום ממש הוא שעדיין לא נשקעה החמה אבל כיון שהשקיעה בציפורי היתה קודם ראיית הכוכבים בטבריא נחשב לילה בטבריא בראיית הכוכבים שם אף שהוא רק זמן קצר אחר חשיבות השקיעה לדינא שהוא אחר השקיעה דציפורי. אבל החמירו בטבריא להקדים מצד שסבורין שחשכה להכניס שבת מזמן ששקעה אצלם בשביל הסתרת ההרים ולא החמירו בהוצאת שבת כיון דבמקומם אין לחוש דהא כבר נראו כוכבים שם. ור' יוסי אמר שיש מעלה גם בטבריא לחכות בהוצאת שבת כמו בציפורי מטעם דכיון דהן סמוכין כדי שלא יבואו להקל בציפורי כשיראו שבטבריא הוא חול אף שידעו הטעם.

אף לפ"ז נמצא שבציפורי עשו כדן ור' יוסי אמר שיש מעלה גם בציפורי להקדים כמו בטבריא שלא יבואו להקל בטבריא כשיראו שבציפורי הוא חול, אף שהוא כגזרה לגזרה דהא מדינא גם בטבריא אין מחוייבין להקדים מ"מ יש מעלה בזה דהא לא אמר שאסור אלא שהוא מעלה ויש שכן לזה שגם בשביל חשך רחוק ודאי הוא מעלה. וזה היה פירוש נכון בכוונת רש"י לכן בהא דטבריא כתב וסבורין שחשכה ובהא דציפורי לא כתב שסבורין שהוא יום משמע שהוא מדינא. אבל בדברי רב נסים גאון הא משמע שגם האחר במוצאי שבת בציפורי היה רק לסיג והוא מעלה ולא מדינא ולכאורה קשה טובא דהא עד שיכסיף התחתון והעליון הוא מדינא ולר' יוסי הוא עוד מעט יותר. ... ולכן להלכה מדינא תלוי הכנסת השבת אף במקומות הנמוכים כמו על ההרים ולהוצאת שבת תלוי בצאת הכוכבים כפי המקום אף שהוא מצד הנמיכות ולמעשה יש להחמיר לסיג במקומות הנמוכים כפי שקיעתם אף שהוא בשביל ההרים כדהחמירו בטבריא, ולמעלה יתירה יש להחמיר גם ביציאה על צה"כ שבמקום ההרים כיון שהמקומות סמוכים אף שהוא סיג לסיג כמו שא"ר יוסי וכן ראוי לבעלי תורה להתנהג. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

48. גמרא ברכות נו. : המשנה שם עם רש"י

משנה/. תפלת השחר עד חצות, רבי יהודה אומר : עד ארבע שעות. תפלת המנחה עד הערב ; רבי יהודה אומר עד פלג המנחה. תפלת הערב אין לה קבע ; ושל מוספין כל היום, (רבי יהודה אומר : עד שבע שעות).

רש"י

עד הערב - עד חשכה. **עד פלג המנחה** - בגמרא מפרש לה. **אין לה קבע** - כל הלילה זמנה, ובגמרא מפרש מאי לשון אין לה קבע.

50. גמרא זבחים נו. – נו: "אמר רב יצחק...אי אתה מקריבו" עם רש"י

אמר רב יצחק בר אבודימי: מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה? שנאמר: +ויקרא ז+ ביום הקריבו את זבחו יאכל, ביום שאתה זובח אתה מקריב, ביום שאי אתה זובח אי אתה מקריב. האי מיבעי ליה לגופיה! אם כן, נימא קרא ביום זבחו יאכל, הקריבו למה לי? ש"מ: ביום שאתה זובח אתה מקריב, ביום שאי אתה זובח אי אתה מקריב. ודילמא ה"ק רחמנא: אי קריב דם האינדנא - ניתאכיל בשר האינדנא ולמחר, אי קריב דם למחר - ניתאכיל בשר למחר וליומא אחרא! אם כן, נימא קרא ביום הקריבו יאכל, זבחו למה לי? שמע מינה: ביום שאתה זובח אתה מקריבו, ביום שאי אתה זובח אי אתה מקריבו.

רש"י שם

ביום שאתה זובח אתה מקריב ביום שאי אתה זובח אי אתה מקריב - הכי גרסינן לה בכולה סוגיא כך מצאתי מוגה והכי פירושה ביום הקריבו את זבחו שתהא הקרבה וזביחה ביום אחד ולא מהניא ליה הלנה בראש המזבח לאכשורי לזריקה למחר. **לגופיה** - ללמד זמן אכילת שלמים ביום זביחתו וממחרת. ה"ג - אי"כ נימא קרא ביום זבחו יאכל הקריבו למה לי ש"מ ביום שאתה זובח אתה מקריב כו'. **דלמא הכי קאמר רחמנא כו'** - ה"ג אם כן נימא קרא וביום הקריבו יאכל זבחו למה לי ש"מ ביום שאתה זובח אתה מקריב כך הגהתי מספרו של רבי. **ודלמא הכי קאמר רחמנא כו'** - דלא תלה רחמנא זמן אכילה בזביחה אלא בזריקה לאוכלו ביום זריקתו וממחרת.

51. תוספות זבחים נו. ד"ה מנין

מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה - פירש בקונטרס דלא מהניא ליה הלנה בראש המזבח לאכשורי למחר לזריקה ותימה הניחא למאן דאמר אין לינה מועלת בראשו של מזבח אלא למאן דאמר מועלת למה לי קרא בלילה אין יכול לזרוק דביום צוותו כתיב (שם ז) ולמחר מיפסיל בעמוד השחר כאימורים וכי תימא דאיצטרך קרא משום אימורין דקיימא לן (לקמן דף פד.) אם עלו לא ירדו וקמ"ל בדם דירדו ואלבא דמאן אי לר"ג האמר לקמן פרק המזבח מקדש (דף פג.) דלא ירד אף בדם ואי לרבי יהושע הא אמר דאין המזבח מקדש פסולין שלא ירדו אלא בהקטרה ואם כן קרא דהכא למה לי ויש לומר דאיצטרך קרא לפסול דם בלינה משום דהוה אמינא דלא מיפסיל כי היכי דאין חייבין עליו משום פיגול ונותר ומיהו אין טעם זה נכון והרי עצים ולבונה לר' שמעון (לעיל דף מו.) דאין חייבין עליהם משום נותר ומיפסלי בלינה היכא דקדשו בכלי ועוד דהוה ליה למימר מנין לדם שנפסל בלינה ויש לפרש שקיעת החמה היינו תחילת שקיעה קודם צאת הכוכבים כדאמר דמשקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ד' מילין בפרק מי שהיה טמא (פסחים צד.) וחשוב יום לענין שמצותן ביום ומפסוק מיותר ממעט ליה הכא מביום הקריבו ובכל דוכתא חשוב יום עד צאת הכוכבים כדאמר אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר ואנחנו עושים במלאכה וחציים מחזיקים ברמחים מעלות השחר ועד צאת הכוכבים ואומר והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה בפ"ב דמגילה (דף כ.) והשתא לא הוי כמו שקיעת החמה דמסכת תענית (דף יב.) כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית וקבלה בידינו בצאת הכוכבים ובמי שהיה טמא (פסחים דף צג.) נמי הכי משמע דנפסל הדם בשקיעת החמה שקודם צאת הכוכבים ארבע מילין דחשיב דרך רחוקה מן המודיעים משום דלא מטי לירושלים עד תחילת שקיעת החמה דקעבר עליה זמן שחיתת הפסח (ואין) לדחות ההיא דמי שהיה טמא רבנן עבוד הרחקה כדי שלא יבא לידי הלנת דם וכדי לזרזם בפסח והעמידו דבריהם במקום כרת והאי דלא חשיב ליה בפסחים בהדי אינך בפי' האשה (דף צב.) הי"נ לא חשיב חתיכת יבלתו והבאתו מחוץ לתחום דלא חשיב אלא דברים שחידוש הוא דאמר בשמעתא דנאכלין ליום אחד מחשבים בדמו משתשקע החמה היינו תחילת שקיעה ומדאורייתא ולא צאת הכוכבים דומיא דאימורין ובשר דחשיב לקמן בהדי דם ומשתשקע החמה דלקמן לא הוי כמו משתשקע החמה בעלמא דרגיל רבינו תם לפרש דשקיעה דווקא משמע תחילת שקיעה אבל משתשקע משמע סוף שקיעה משום דקשה ליה דבסוף פרק במה מדליקין (שבת דף לד.) משמע משקיעת חמה עד לילה תלתא ריבעי מיל ובפרק מי שהיה טמא (פסחים דף צד.) משמע דמשתשקע החמה עד צאת הכוכבים ארבע מילין וחשיב ליה במדידת היום דמפרש רבינו תם דמשקיעה משמע תחילת שקיעה שהחמה מתחלת ליכנס בעובי הרקיע ואתי שפיר דאידי דבסמוך קתני גבי בשר קדשים קלים ובבשרם משתשקע החמה של יום שני דהיינו על כרחך צאת הכוכבים תני נמי האי לישנא גבי דם אף על גב שחלוקין זה מזה [ועיין תוס' שבת לה. ד"ה תרי תילתי מיל ותוס' פסחים צד. ד"ה ר' יהודה ותוס' מנחות כ: ד"ה נפסל].

53. שולחן ערוך ורמ"א אורח חיים סימן רלג : א

א- מי (א) שהתפלל תפלת המנחה לאחר ו' שעות (ב) ומחצה א ולמעלה, [א] יצא. ב ועיקר זמנה מטי' שעות ומחצה ולמעלה עד הלילה לרבנן, ולרבי יהודה עד פלג המנחה (ג) שהוא עד סוף י"א שעות חסר רביע. הגה: ג ומשערי' שעות אלו לפי ענין היום, ואף אם היום ארוך משערינן ל"ב שעות והם נקראים ד שעות זמניות, וכן כל מקום ששיערו חכמים בשעות, (ד) משערינן לשעות אלו (רמב"ם בפ"י המשנה בפ"ק דברכות), ואסיקנא, (ה) דעבד כמר, עבד; ודעבד כמר, עבד; והוא שיעשה (ו) ה לעולם כחד מינייהו, שאם עושה כרבנן ומתפלל מנחה עד הלילה, שוב אינו יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה; ואם עושה כר' יהודה ומתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה, צריך ליזהר שלא יתפלל מנחה (ז) באותה שעה; ועכשיו שנהגו להתפלל תפלת מנחה (ח) עד הלילה, אין להתפלל תפלת ערבית (ט) קודם שקיעת החמה; ואם בדעבד התפלל תפלת ערבית מפלג המנחה (י) ו למעלה, יצא. (יא) ובשעת הדחק, יכול להתפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ולמעלה. הגה: ולדידן במדינות אלו שנוהגין להתפלל ערבית מפלג המנחה, אין לו להתפלל (יב) מנחה אחר כך; ובדיעבד (יג) או בשעת הדחק, יצא אם מתפלל מנחה עד הלילה * (יד) ז דהיינו עד צאת הכוכבים (בית יוסף בשם אהל מועד ורשב"א).

54. משנה ברורה סימן רלג ס"ק יד

(יד) דהיינו עד צאת הכוכבים - [יז] לאו דוקא דערך רבע שעה קודם צאת הכוכבים בודאי בין השמשות הוא לכו"ע ואין להתפלל באותו זמן אלא ר"ל סמוך לזה וכן אי' בד"מ ברל"ב. ודע דאף שמהמחבר והרמ"א

משמע דלדידן דנוהגים להתפלל מעריב אחר צה"כ מותר להתפלל מנחה אפי' אחר שקיעה עד סמוך לצ"ה [יח] יש פוסקים רבים שחולקים בזה ודעתם שתפלת המנחה הוא רק קודם שקיעת החמה ולכן לכתחלה צריך כל אדם לזהר להתפלל קודם שקיעת החמה דוקא דהיינו שיגמור תפלתו בעוד שלא נתכסה השמש מעייניו ומוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל אח"כ בצבור ובדיעבד יוכל לסמוך על דעת המקילים להתפלל אחר שקיעה עד [יט] רבע שעה קודם צה"כ [אך כל מה שיכול להקדים מחוייב להקדים כדי שלא יכנס בספק בין השמשות אכן אם כבר נראו [כ] כוכבים כבר עבר זמן מנחה בודאי דזהו סימן ללילה כמבואר כ"ז בסימן רצ"ג ע"ש במ"ב ובה"ל] אך כ"ז [כא] בדיעבד ושעת הדחק גדול אבל לכתחלה בודאי אין לאחר זמן המנחה עד אחר שקיעה וכ"ש שיש לזהר מאד שלא לאחר עד סמוך לצאת הכוכבים וכבר אחז"ל במערבא לייטי אמאן דמצלי עם דמדומי חמה דלמא מטרפא ליה שעתא :

55. שער הציון סימן רלג ס"ק יח

(יח) שלטי גבורים ולבוש ול"ח והגר"א בסימן רס"א וכנ"ל. וגם בספר סדר זמנים החזיק בשיטה זו ועיין שם שיישב כל הקושיות שהקשה בשאגת אריה על שיטה זו ובאר דלשיטת הגר"א מישב הכל [אכן דברי הגר"א בסימן זה בסעיף קטן ז סותר קצת לדבריו שברס"א ואפשר שכתב רק לברר דעת הרמ"א אבל הוא בעצמו לא סבירא לה כן וראיתו שכתב דהא לכולי עלמא סיום המנחה עד התחלת ערבית אינה מוכרחת דהא יש ביניהם זמן בין השמשות דלדעת הגר"א מתחיל תיכף אחר שקיעה] וגם מדברי הר"ח שהביא הגר"א בסעיף קטן ו משמע גם כן קצת הכי :